

УДК 338.432:631

І. В. Левченко,

доктор філософії, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та туризму, Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка", м. Полтава, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7068-8320>

А. А. Буряк,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та туризму, Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка", м. Полтава, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0814-7459>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.18.96

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ АПК ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ Й ПОДОЛАННЯ ЕКОЗАГРОЗ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

I. Levchenko,

PhD, Associate Professor of the Department of International Economic Relations and Tourism, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, Ukraine

A. Buriak,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations and Tourism, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, Ukraine

GOVERNMENT SUPPORT FOR THE AIC DEVELOPMENT TO ENSURE ECOLOGICAL SAFETY AND OVERCOME ECO-THREATS: GLOBAL EXPERIENCE AND REALITIES OF UKRAINE

У статті представлено взаємозалежність "національної безпеки", "екологічної безпеки" та "продовольчої безпеки". На сьогодні "екологічна безпека" визначається інструкціями, політикою, практикою та застосовуються, щоб гарантувати благополуччя робітників, службовців, мешканців поблизу промислових підприємств. Екологічна безпека для будь-якої промислової діяльності є дуже важливим аспектом, оскільки небалість і недотримання вимог підвищують ризик травм, захворювань і випадкових шкідливих викидів у екосистему. На основі обробки інтернет джерел авторами проаналізовано сучасний стан агропромислового комплексу України. Відповідно до аналізу в травні 2022 року спостерігалось падіння індексу доступності продовольства, так у порівнянні із аналогічним періодом 2021 року, індекс доступності продовольства (ІДП) впав на 37%. Розглянуто приклади внесених змін до законодавчої бази у сфері: водокористування; землекористування та Державного ветеринарно-санітарного контролю. Проаналізовано три моделі підтримки агропромислового комплексу у разі виникнення форс-мажорних обставин. Так, приклад прямого державного відшкодування можна спостерігати у Греції та Кіпрі, державно-приватне партнерство притаманне для таких країн, як: США, Німеччина, Франція, Іспанія, Португалія, Ізраїль, Туреччина, Австрія, Китай. У Німеччині, Швеції та Австралії найбільш поширеною є модель агрострахування з мінімальним державним втручанням. На основі аналізу стану вітчизняного агропромислового ринку та впливу війни на екологічну ситуацію в країні, запропоновано у майбутньому поширити органічний обробіток, вирощування та виробництво, правила та норми виробництва якого в різних країнах розроблені на основі системи базових міжнародних стандартів, які дозволяють враховувати фізико-географічні, соціальні та економічні особливості різних країн.

The article presents the interdependence of "national security", "ecological security" and "food security". Today, "environmental safety" is defined by instructions, policies, practices and applied to ensure the well-being of workers, employees, residents near industrial enterprises. Environmental safety is a very important aspect of any industrial activity, as carelessness and non-compliance increase the risk of injury, disease and accidental harmful emissions into the

ecosystem. Based on the processing of Internet sources, the authors analyzed the current state of the agro-industrial complex of Ukraine. According to the analysis, a drop in the food availability index was observed in May 2022, so compared to the same period in 2021, the food availability index (FDI) fell by 37%. Examples of changes made to the legislative framework in the field of: water use; land use and the State Veterinary and Sanitary Control. Three models of support for the agro-industrial complex in case of force majeure were analyzed. Thus, an example of direct state compensation can be observed in Greece and Cyprus, public-private partnership is characteristic of such countries as: USA, Germany, France, Spain, Portugal, Israel, Turkey, Austria, China. In Germany, Sweden and Australia, the model of agricultural insurance with minimal government intervention is the most common. Based on the analysis of the state of the domestic agro-industrial market and the influence of the war on the ecological situation in the country, it is proposed to spread organic cultivation, cultivation and production in the future, the rules and norms of production of which in different countries are developed on the basis of a system of basic international standards that allow taking into account physical and geographical, social and economic features of different countries.

Ключові слова: екологічна безпека, продовольча безпека, агропромисловий комплекс, держава, сільське господарство, органічне виробництво.

Key words: ecological safety, food safety, agroindustrial complex, state, agriculture, organic production.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Внаслідок екологічної кризи, що загострюється через танення льодовиків, світової пандемії та війни на території України все важливішим стає питання усунення реальних і потенційних загроз національним інтересам у різних сферах та забезпечення якісного життя суспільства. Сьогодні все частіше можна почути поняття "національна безпека", "екологічна безпека", "продовольча безпека", які зумовлені ризиками і невизначеністю в різних сферах діяльності держави. І ці проблеми не лише в Україні, а й по всьому світу. "Національна безпека" залежить від її економічної стабільності, при цьому ж одним із найважливіших факторів є безпечність харчових продуктів, а отже "продовольча безпека", що у свою чергу залежить від належного процесу вирощування та виготовлення продукції, а саме від "екологічної безпеки". Саме тому важливо досягти сталого соціально-еколого-економічного розвитку суспільства та його демографічного відтворення. Найбільш актуальною дана проблематика стає на тлі динамічних процесів, що характеризують сучасний глобальний світ, якщо говорити про перспективи та входження України до складу ЄС, тоді відповідно до загальної європейської політики повинна стати національна безпека та національна екологічна політика та їх правове регулювання. Вирішення даної проблеми на полягає у підтримці розвитку агропромислово-

го комплексу та інноваційних підходів до вирощування, переробки та виготовлення продуктів харчування, що у свою чергу сприятимуть не лише економічному зростанню країни, а й зниженню екозагроз у майбутньому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання економічної безпеки держави в умовах розвитку агропромислового комплексу (забезпечує засоби виробництва, власне виробництво, а також переробку сільськогосподарської продукції та реалізацію готової продукції), що забезпечує високий рівень конкурентоспроможності та захисту підприємств від зовнішніх і внутрішніх загроз та досягається за рахунок продовольчої безпеки регіонів і країни в цілому розглянуто у роботі В. Петруненка, Б. Погріщука, М. Абрамової, Ю. Власенка та В. Галкіна [1]. У статті Н. Шпортюк обґрунтовано напрямки державної підтримки агропромислового комплексу України за для створення належних умов щодо формування конкурентоспроможних агропромислових підприємств, а також описано вітчизняний і зарубіжний досвід державної підтримки досліджуваного сектора національної економіки [2]. Загальний стан і проблеми продовольчої безпеки в Україні, яка посідає провідне місце у національній безпеці країни і є обов'язковою умовою соціальної та економічної стабільності держави розглянуто у дослідженні М. Тищенко [3]. У роботі Г. Кундєєва розкрито еволюцію наукових поглядів на сталий розвиток і виз-

начено теоретичні засади еко-соціо-економічної моделі суспільного розвитку. Обґрунтовано концепцію розвитку суспільства із врахуванням теорії безпеки та акцентовано увагу на питаннях забезпечення безпеки з позиції пріоритетності інтересів людини, що дозволило визначити головний принцип — людиноцентризм. Розширено коло дослідження продовольчої безпеки безпекою харчування та економікою здоров'я, що обумовило запропонувати нову концепцію продовольчої безпеки України. Відповідно до запропонованої концепції розроблено систему оцінки стану продовольчої безпеки, яка дозволила визначити перше черговість державної політики [4]. Г. Шарий зі своїм авторським колективом досліджує питання інвестиційної підтримки агропромислового комплексу. А саме інвестиції у розвиток органічного виробництва, як перспективного напрямку сільського господарства, що забезпечує соціально-еколого-економічну підтримку населення та держави у цілому [5]. П. Кулич розглядає питання продовольчої безпеки України та світу в умовах збройних конфліктів [6]. Ми ж пропонуємо з акцентувати увагу на вирішенні екологічної безпеки та формуванні належного рівня підтримки агропромислового комплексу з метою подолання екозагроз.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета дослідження розглянути теоретичні та практичні основи державної підтримки АПК за для забезпечення екологічної безпеки та подолання екозагроз.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогоднішній день "екологічна безпека" суспільства визначається інструкціями, політикою та практикою, які застосовуються для того, щоб гарантувати благополуччя робітників, службовців, мешканців поблизу промислових підприємств, а також запобігання випадків завдання шкоди навколишньому середовищу. Екологічна безпека є ключовим питанням для будь-якої промислової діяльності, оскільки небалість і недотримання вимог підвищують ризик травм, захворювань і випадкових шкідливих викидів у екосистему.

Екологічна безпека зазвичай поділяється на три під категорії:

- 1) Програми безпеки та охорони праці;
- 2) Контроль за станом навколишнього середовища;
- 3) Хімічна безпека [7].

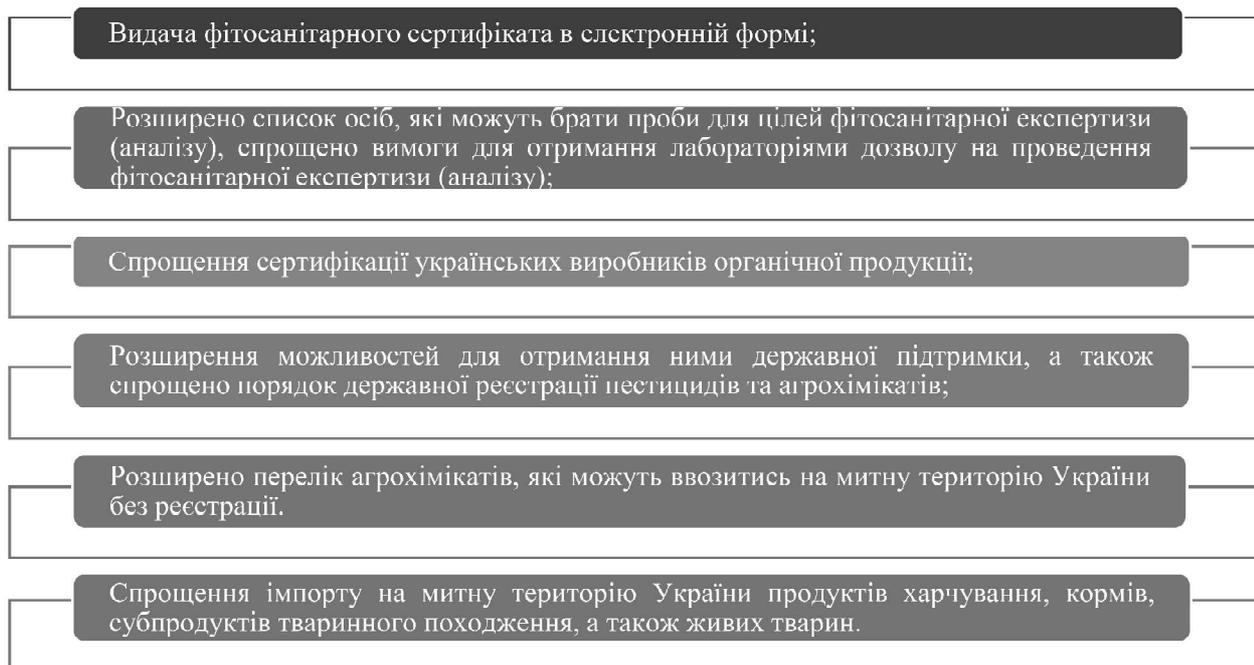
З метою створення безпечних і здорових умов праці для працівників у 1970 році Конгрес Сполучених Штатів прийняв Закон про охорону праці (OSHA), що в свою чергу має забезпечити дотримання стандартів охорони здоров'я та безпеки, а також навчити роботодавців і працівників дотримуватися та належних умов праці. Роль OSHA полягає у запобіганні небезпечним травмам і захворюванням, які призведуть до погіршення здоров'я або функціональних можливостей людини внаслідок професійного впливу небезпек, а також його роль у виявленні небезпечних методів і вирішенні питань безпеки на робочому місці.

Закон (OSHA) передбачає правила безпеки та охорони здоров'я, згідно з якими об'єкти та установи повинні підготувати програму охорони здоров'я та безпеки навколишнього середовища (EHS), забезпечити необхідне навчання своїх співробітників і персоналу, проводити інспекції, випробування, моніторинг та аудити, а також створити систему реєстрації та ведення записів. Даний закон (OSHA) не лише несе відповідальність за створення та забезпечення виконання федеральних і штатних інструкції по охороні праці, а й організовує просвітницькі та консультаційні форуми та семінари, а також надає інформаційні матеріали з безпеки.

Працівник, який отримав травму або втратив працездатність, несе тягар медичних витрат, а отже і заробітної плати. Це також означає економічні витрати організації та держави. З цієї причини Програма охорони праці (OSHA) суворо виконується для підприємств, які працюють з небезпечними хімічними речовинами, випарами, викидами та відходами. Пропонуємо більш детально вивчити питання екологічного контролю.

Екологічний контроль — це ще один аспект екологічної безпеки, який пов'язаний із управлінням та належним видаленням забруднюючих речовин та інших джерел, що несуть загрозу навколишньому середовищу. Контроль за навколишнім середовищем включає інженерні та адміністративні рішення для мінімізації впливу небезпеки через вдихання, контакт зі шкірою та очима, ковтання та ін'єкції. Нижче наведено кілька прикладів загальних засобів контролю навколишнього середовища для хімічних об'єктів:

- кольорові коди безпеки для труб і банок;
- маркування небезпек;
- надання знаків безпеки (знаки "Небезпека", "Застереження" та знаки з інструкціями);
- блокування/вимкнення (LO/TO);
- надання санітарних засобів.

Рис. 1. Зміни в українському законодавстві щодо вимог до виробництва, імпорту та експорту сільськогосподарської продукції під час дії військового стану

Ієрархія контролю ранжується від найвищої надійності та ефективності до найнижчої. Усунення небезпеки — повне усунення небезпеки є найбільш переважним і ефективним рішенням для контролю ризиків і небезпек. Якщо не дотримуватися правил та норм використання природних ресурсів, це може призвести до зниження продовольчої безпеки.

Продовольча безпека — це стан, за якого "всі люди у будь-який час мають фізичний та економічний доступ до достатнього, безпечно-го та поживного харчування, що відповідає їх дієтичним потребам та харчовим перевагам для активного та здорового життя" [8, 9]. За даними FAO, основними стовпами продовольчої безпеки є:

- наявність продовольства,
- доступ до продовольства,
- біологічне використання
- та стабільність поставок [10, 11].

Досягнення продовольчої безпеки за чотирма основними напрямками значною мірою залежить від ефективності сільськогосподарського сектора та пов'язаних з ним виробничо-збутових ланцюжків, а також від адекватних можливостей в інших секторах, які забезпечують зайнятість та дохід. Це також залежить від можливості цих систем протистояти ударам. Враховуючи брак природних ресурсів та інші пов'язані з цим проблеми, ефективний і добре функціонуючий сільськогосподарський сектор має ключове значення для досягнення цілей у

сфері продовольчої безпеки, особливо в країнах, що розвиваються.

У багатьох країнах, що розвиваються, недавній спалах пандемії COVID-19 завдав важкого удару по і без того похмурим умовам продовольчої безпеки. Коли у 2015 році Організацією Об'єднаних Націй було сформовано 17 Цілей сталого розвитку, світ з оптимізмом дивився на траєкторію прогресу, досягнутого на шляху до викорінення голоду та підтримки продовольчої безпеки до 2030 року. Саме пандемія COVID-19 уповільнила прогрес у досягненні продовольчої безпеки. Лише у 2020 році до голодуючого населення у всьому світі додалося ще 161 мільйон осіб. За даними FAO та ін. [8, 12], у 2020 році майже 2,37 мільярда людей не мали доступу до належного харчування, що на 320 мільйонів людей більше за один рік. У 2021 році також різко зросла кількість людей, які страждають від недоїдання, особливо дітей віком до 5 років та у яких затримка росту, виснаження або надмірна вага. Ці недавні невдачі, пов'язані не лише з пандемією, також було встановлено деякі інші недавні чинники відсутності продовольчої безпеки, такі як:

- збройні конфлікти, тероризм,
- організоване насильство,
- та катастрофи, пов'язані з кліматом.

Такі чинники в більш широкому сенсі називаються потрясіннями, які визначаються як "зовнішні короткострокові відхилення від довгострокових тенденцій, відхилення, які мають

Водокористування	Землекористування	Ветеринарно-санітарний контроль
<ul style="list-style-type: none"> • механізм створення та функціонування ОВК; • умови, за яких фермери набувають членства в ОВК та забезпечують управління об'єктами інженерної інфраструктури; • процедура набуття у власність ОВК окремих об'єктів міжгосподарських меліоративних систем; • умови надання організацією із точки водовиділу, її доставки водокористувачу або відведення; • залучення інвестицій для модернізації та реконструкції об'єктів меліоративної системи та можливості отримання державної підтримки на ці цілі; • внесення до Державного земельного кадастру відомостей про меліоративну мережу; • обмеження щодо передачі у власність ОВК каналів державного значення. 	<ul style="list-style-type: none"> • надання в оренду земельних ділянок державної та муніципальної власності в першу чергу для розміщення виробничих потужностей підприємств, переміщених (евакуйованих) із зони бойових дій, об'єктів критичної інфраструктури та розміщення об'єктів для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб; • забезпечення оперативного розміщення виробничих потужностей підприємств, які були переміщені (евакуйовані) із зони бойових дій без проведення земельних аукціонів з жорсткими обмеженнями за умовами оренди. Такі підприємства будуть визначені спільним рішенням двох регіональних адміністрацій (тієї, звідки переміщуються (свакуюються) виробничі потужності, та тієї, куди вони переїжджають); 	<ul style="list-style-type: none"> • здійснення державного контролю за додержанням законодавства про харчові продукти, корми, субпродукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин у всіх пунктах пропуску на державному кордоні України та зонах митного контролю на митній території України, за наявності умов для його проведення; • унормовано процедуру ввезення на територію України продуктів, що пройшли відповідну обробку, кормових добавок, кормів для продуктивних тварин, живих тварин, а також порядок транзиту живих тварин; • передбачено можливість імпорту кормових добавок і кормів для продуктивних тварин, що мають відповідну реєстрацію в ЄС, що дозволить уникнути вітчизняним операторам ринку затрат часу;

Рис. 2. Приклад внесених змін до законодавчої бази у сфері: водокористування; землекористування та Державного ветеринарно-санітарного контролю

суттєвий негативний вплив на поточний стан добробуту людей, рівень активів, засоби до існування, безпеку або їхні здібності, щоб протистояти майбутнім потрясінням" [8, 13].

Агропромисловий комплекс (далі — АПК) є найбільш вагомою галуззю діяльності, що являє собою сукупність кількох взаємопов'язаних галузей промисловості, спрямованих на переробку сировини і випуск продукції сільгосподарського походження: сировинні; переробні; ті, які забезпечують АПК сільськогосподарською технікою; ті, які забезпечують АПК добривами, отрутохімікатами та іншими ресурсами; транспортно-логістичні підприємства, які відповідають за постачання продукції.

Агропромисловий комплекс України — це сукупність галузей національної економіки, що охоплює сільське, рибне господарство, харчову промисловість, їх матеріально технічне та

фінансове забезпечення [14]. Саме агропромисловий комплекс відповідає за економічну, екологічну та продовольчу безпеку не лише в Україні, а й у всьому світі.

Після вторгнення Росії 24 лютого 2022 року економіка України різко пішла на спад. А вже до початку війни в Україні не спостерігалось проблем з наявності та доступності харчових продуктів, а виробничі потужності аграрної промисловості дозволяли забезпечити внутрішній ринок новими, унікальними та якісними продуктами харчування. Відповідно до аналізу Центру досліджень продовольства та землекористування (KSE Агроцентр) України уже в травні 2022 року у порівнянні із аналогічним періодом 2021 року, індекс доступності продовольства (ІДП) впав на 37%. На всій території країни спостерігалось різке зростання цін та зменшення асортименту харчової продукції у мережах роздрібного торгівлі [15].

Пряме державне відшкодування	Державно-приватне партнерство	Мінімальне державне втручання
<ul style="list-style-type: none"> • Страхування сільськогосподарських ризиків є обов'язковим видом страхування для виробників у цих країнах. Держава компенсує втрати внаслідок несприятливих погодних умов через субсидії, спеціальні державні фонди. 	<ul style="list-style-type: none"> • Держава визначає систему ризиків, які будуть компенсуватися за рахунок субсидій, визначає, яка частина витрат виробників на страхування врожаю чи тварин буде компенсована за рахунок субсидій та здійснює організацію перестрахування, а приватні компанії здійснюють компенсацію втрат за програмами страхування, які не відшкодовуються державою. 	<ul style="list-style-type: none"> • В цій моделі беруть участь тільки дві сторони страхувальник і страховик. Існують три інструменти управління ними: 1) ситуаційні виплати державної допомоги після значних несприятливих погодних подій (повністю фінансуються урядом); 2) по фонду страхування хвороб худоби, який частково фінансується державою; 3) приватне страхування від граду, яке здійснюється на добровільній основі.

Рис. 3. Світові моделі агрострахування

Відповідно держава мусила вплинути на ситуацію і вже на початок травня відбулися зміни в українському законодавстві щодо вимог до виробництва, імпорту та експорту сільськогосподарської продукції під час дії воєнного стану. Деякі зі змін представлено на рисунку 1, окрім наведених вимог було надано додаткові повноваження на період військового стану в Україні та ще у продовж 90 днів з дати припинення або його скасування.

Також були внесені зміни до законів та постанов за напрямками: водокористування; землекористування та Державного ветеринарно-санітарного контролю.

Крім того, державою було запропоновано програму підтримки агропромислового комплексу на 2022—2023 роки, а саме: часткова компенсація вартості сільгосптехніки; фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів; фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства; фінансова підтримка розвитку фермерських господарств на 2022 рік (субсидія на одиницю оброблюваних угідь, дотація за утримання корів); фінансова підтримка розвитку фермерських господарств (часткова компенсація витрат на надані дорадчі послуги, фінансова підтримка фермерських господарств на поворотній основі, доплата на користь застрахованих осіб-членів/голови СФГ ЄСВ, фінансова підтримка новостворених ФГ для отримання с/г дорадчих послуг); державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г про-

дукції (відшкодування вартості закуплених племінних тварин, бджіл, сперми та ембріонів); державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції (відшкодування вартості тваринницьких об'єктів (до 50% вартості, спеціальна бюджетна дотація за наявні бджолосім'ї); державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції (спеціальна бюджетна дотація за утримання кізочок, козематок, ярок, вівцематок, спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я корів власного відтворення); державна підтримка нішевих культур; державна підтримка розвитку картоплярства; державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції (страхування посівів озимої пшениці з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків); державна підтримка використання меліорованих земель; розвиток скотарства; державна підтримка садівництва (трудомістких галузей); державна програма підтримки садівництва (підтримка малих та середніх виробників до 20га, компенсація до 50% вартості інвестицій на гектар); державна підтримка органічного виробництва [16].

У світовій же практиці можна спостерігати наступні заходи підтримки агропромислового комплексу під час форс-мажорних обставин, а саме страхування. Пропонуємо розглянути для прикладу моделі агрострахування, які спрямовані на формування ефективних механізмів управління ризиками у сільськогосподарській діяльності (рис. 3).

Рис. 4. Основні етапи формування органічного сільського господарства у світі за рокам

Джерело: розроблено автором.

Так, приклад прямого державного відшкодування можна спостерігати у Греції та Кіпрі, державно-приватне партнерство притаманне для таких країн, як: США, Німеччина, Франція, Іспанія, Португалія, Ізраїль, Туреччина, Австрія, Китай. У Німеччині, Швеції та Австралії найбільш поширеною є модель агрострахування з мінімальним державним втручанням [17].

Враховуючи, що в Україні частина земельних угідь постраждала від Російського вторгнення, особливо території, що були затоплені Каховською ГЕС, це призвело як до екологічної, так і продовольчої небезпеки. Так, можна стверджувати, що більшість з цих земель будуть тривалий час відновлюватися. Тому на наш погляд доцільно запропонувати для вітчизняного аграрного сектору у майбутньому розвиток органічного обробітку, вирощування та виробництва.

З 25 вересня 2015 року Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято новий план дій у сфері сталого розвитку до 2030 року [18, 19], відповідно до якого впровадження й поширення органічного сільського господарства забезпечує дотримання умов деяких із цілей сталого розвитку, зокрема: збереження життя на Землі, міцне здоров'я населення, відповідальне споживання та виробництво, захист екосистем суші, гідна праця (збільшення кількості робочих місць) та економічне зростання (виведення країни на новий ринок), інновації й інфраструктура (органічне виробництво є прикладом інноваційногосільськогосподарського виробництва, а на деяких етапах її просування використовуються сучасні інструменти, такі як цифровізація) тощо.

Відповідно до однієї із цілей сталого розвитку, використання цифрових технологій у виробництві, переробці та просуванні органіч-

ної продукції стають важливим елементом у функціонуванні виробництва органічної продукції, такі технології дозволяють контролювати процес виробництва та збуту, займатися швидкою обробкою та зберіганням даних, охоплювати широку аудиторію споживачів під час просування. Таким чином, вважаємо за доцільне розділити основні етапи розвитку органічного сільського господарства у світі таким чином (рис. 4).

Відповідно до законів і нормативних актів розвинутих країн світу, вирішальним критерієм класифікації продукту як органічного є відповідність конкретним законодавчим вимогам і правилам для органічного виробництва. Постанова передбачає, що для виробництва екологічної продукції може використовуватись лише екологічна сировина. Ніякі хімічні добрива, пестициди, генетично модифіковані організми (ГМО), консерванти, іонізуюче випромінювання не використовуються в процесі виробництва органічних продуктів (сировини), при переробці органічної сировини або кормів, які використовуються в органічних продуктах, а також у гідропонному виробництві.

Правила та норми виробництва органічної продукції в різних країнах розроблені на основі системи базових міжнародних стандартів, які дозволяють враховувати фізико-географічні, соціальні та економічні особливості різних країн.

Наприклад, при аналізі основних систем Європейського Союзу, Codex Alimentarius і IBS, може бути схожість, але з іншого боку, між ними є кілька відмінностей. Європейський Союз використовує систему стандартів виробництва екологічної продукції, що спрямована на правове регулювання ринку; Codex Alimentarius містить загальні вимоги до країн, які бажають розробити національні стандарти та системи регулювання в усьому світі; IBS надає набір стандартів і нагород IFOAM для сертифікованих компаній для розробки більш детальних стандартів і вимог.

Можна спостерігати й відмінності в розумінні того, яку ж продукцію вірно називати "органічною". У Сполучених Штатах Америки виділяють чотири категорії органічної продукції:

— "100% органічна" до неї належить продукція, що на 100% складається з органічних компонентів (на продукції такого типу вказується, що вона 100% органічна, і наноситься маркування органічного сільського господарства США).

— "органічна" — що на 95%, без урахування води та солі, складається з органічних компонентів (на упаковці такої продукції написано "органічна" і вказане маркування органічного сільського господарства США).

— від 70 до 90% органічних компонентів (на упаковці дозволено надпис: "вироблено з використанням органічних компонентів" ("Made with Organic") — це третя група, але відповідне маркування ставити заборонено).

— менш ніж 70% органічних компонентів (у США на продукції четвертої групи заборонено писати слово "органічна", але, якщо така продукція все ж складається з органічних компонентів, то вони можуть бути перелічені на зворотному боці упаковки [17, 18].

У Європі виділяють три категорії "органічної" продукції: якщо продукція більше ніж на 95% складається з органічних компонентів, то вона може називатися органічною; якщо має в складі від 70 до 94% органічних компонентів, то слово "органічна" можна використовувати тільки в переліку складових продукції; якщо ж менше 70% органічних компонентів — слово "органічна" використовувати на упаковці заборонено.

У Японії органічна продукція повинна бути промаркована знаком JAS (Japanese Agricultural Standard) на основі оцінювання якості, самостійно виконаного виробником, вторинним виробником, продавцем, відповідною сертифікованою третьою стороною. Організації, що проводять сертифікацію, повинні бути акредитованими Міністерством із сільського, лісового та рибного господарства Японії. Відповідно до стандартів JAS, фермерські господарства і переробні виробництва, які подали заявку на сертифікацію, повинні виділити у своєму штаті незалежних один від одного співробітників: менеджера з управління виробничими процесами і спеціаліста з контролю якості продукції. Тільки на маленьких виробництвах чи фермерствах дозволено суміщати ці посади в одну з дозволу органу сертифікації. Обидва співробітники повинні пройти відповідний навчальний курс при органі сертифікації. Підприємці, які виконують розфасування органічної продукції, також мають бути сертифікованими, якщо на контейнер чи упаковку, підготовлену до продажу, буде нанесено напис "органічна продукція" [19].

Таким чином, на основі вище наведеного аналізу світового досвіду виробництва органічної продукції можна стверджувати, що вирощування, виробництво та продаж органічної продукції, як екологічно чистої сприятиме покращенню стану навколишнього середовища, а

також зміцненню економічного становища країни.

Проте це лише один із перспективних напрямів розвитку агропромислового комплексу України, що дозволить підвищити екологічну, економічну та продовольчу безпеку для суспільства.

**ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ
НАПРЯМІ**

На наш погляд уряду нашої країни доцільно сформувані низку наступних дій: з моніторингу стану екосистеми; дослідження впливу війни на земельні ресурси країни; підтримку постраждалих територій та населення; а також запровадити заходів з підтримки органічного виробництва й розвитку ринку органічної продукції, зокрема фінансову підтримку фермерів, що переходять на виробництво органічної продукції, аби стимулювати їх до подальшого активного її виробництва та просування на внутрішньому ринку.

Література:

1. Іа., Petrunenko and other. (2021). Development of the Agro-Industrial Complex for Improving the Economic Security of the State. 21 (3). 191—197 http://paper.ijcsns.org/07_book/202103/20210326.pdf. (дата звернення: 28.08.2023).
2. Шпортюк Н. А. (2019). Європейський досвід державного регулювання інноваційного розвитку агропромислового комплексу. 3. <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1403>. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.3.22. (дата звернення: 28.08.2023).
3. Тіщенко М. Г. (2013). Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України. 7. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2208>. (дата звернення: 24.08.2023).
4. Кундєєва Г.О. (2017). Еко-соціо-економічна модель розвитку суспільства: продовольча безпека. Економіка: реалії часу. 6 (34). <https://economics.net.ua/files/archive/2017/No6/60.pdf>. (дата звернення: 24.08.2023).
5. Шарий Г.І. (2023). Ринок органічної продукції України та його привабливість для залучення іноземних інвестицій. 15 (2023), 43-51. <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/1915/1934>. <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/13175>. (дата звернення: 24.08.2023).
6. Кулинич П.Ф. (2022). Продовольча безпека України та світу в умовах збройних конфліктів: шляхи вдосконалення правового забезпечення. 34—37. <https://nubip.edu.ua/sites/>

default/files/u348/zbirka_1.pdf. (дата звернення: 24.08.2023).

7. Andersoneng. (2022). What is Environmental Safety? Anderson Engineering — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.andersoneng.com/what-is-environmental-safety/>. (дата звернення: 28.08.2023).
8. A., Adelaja, J., George (2021). Food and Agricultural Security: An Introduction to the Special Issue 2021, 13(21), 12129; <https://doi.org/10.3390/su132112129>. (дата звернення: 28.08.2023).
9. FAO. (1996). World Food Summit-Final Report-Part 1; FAO: Rome, Italy, 1996.
10. M., Gibson. (2012). Food Security-A Commentary: What Is It and Why Is It So Complicated? Foods 2012, 1, 18.
11. FAO. (2006). Food Security: Policy Brief; FAO: Rome, Italy, 2006.
12. FAO; IFAD; UNICEF; WFP; WHO. (2020). The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming Food Systems for Affordable Healthy Diets; FAO; IFAD; UNICEF; WFP; WHO: Rome, Italy, 2020.
13. Zselezcky, L.; Yosef, S. (2014). Are Shocks Really Increasing? A Selective Review of the Global Frequency, Severity, Scope, and Impact of Five Types of Shocks. In Proceedings of the 2020 Conference Papers 5; International Food Policy Research Institute (IFPRI): Washington, DC, USA, 2014.
14. Чуб А.В. (2021). Сучасний стан та тенденції розвитку агропромислового комплексу України. Класичний приватний університет. Приазовський економічний вісник. Випуск 5 (28) 2021. С. 34—43. http://rev.kpu.zp.ua/journals/2021/5_28_ukr/7.pdf. (дата звернення: 28.08.2023).
15. Minagro. (2022). Огляд продовольчої безпеки та політики в Україні. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/Food-availability-and-policy-Ukraine_issue2_ua-1.pdf. (дата звернення: 28.08.2023).
16. Agropolit. (2022). Державна підтримка галузі АПК на 2022 рік — напрямки програми допомоги та сума компенсацій — Агрополіт. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/933-derjpidtrimka-apk-na-2022-rik>. (дата звернення: 29.08.2023).
17. Прощаликіна А. М. (2017). Зарубіжний досвід державної підтримки суб'єктів малого аграрного підприємництва та можливості його застосування в Україні. 24, 2017. 9—14. http://agrosvit.info/pdf/24_2017/3.pdf. (дата звернення: 29.08.2023).

18. I., Novytska. (2021). Науково-теоретичний підхід до управління просуванням органічної продукції. 3 (82). 84—90. [https://doi.org/10.26906/EiR.2021.3\(82\).2370](https://doi.org/10.26906/EiR.2021.3(82).2370). <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2370>. (дата звернення: 31.08.2023).

19. O. Obolenskyi and other. (2021). An influence of foreign investments on the development of organic production in Ukraine. Scientific magazine "Economy and Region". 4. 6—11. <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2472/1940>. (дата звернення: 30.08.2023).

References:

1. Petrunenko, Ia. (2021), "Development of the Agro-Industrial Complex for Improving the Economic Security of the State", vol. 21 (3), pp. 191—197, Available at: http://paper.ijcsns.org/07_book/202103/20210326.pdf (Accessed 28.08.2023).

2. Shportyuk, N. L. (2019), "European experience of state regulation of innovative development of the agro-industrial complex", vol. 3. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1403> (Accessed 28.08.2023). DOI: 10.32702/2307-2156-2019.3.22.

3. Tishchenko, M. G. (2013), "Problems of ensuring food security of Ukraine", vol. 7, Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2208>. (Accessed 24.08.2023).

4. Kundeeva, G.O. (2017), "Eco-socio-economic model of society development: food security", Economy: realities of time, vol. 6(34), Available at: <https://economics.net.ua/files/archive/2017/No6/60.pdf>. (Accessed 24.08.2023).

5. Shary, G.I. (2023), "The market of organic products of Ukraine and its attractiveness for attracting foreign investments", vol. 15, pp. 43—51. Available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/1915/1934> <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/13175>. (Accessed 24.08.2023).

6. Kulynych, P.F. (2022), "Food security of Ukraine and the world in the conditions of armed conflicts: ways to improve legal support", vol. 34—37, Available at: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u348/zbirka_1.pdf. (Accessed 24.08.2023).

7. Andersoneng. (2022), "What is Environmental Safety? Anderson Engineering", Available at: <https://www.andersoneng.com/what-is-environmental-safety/>. (Accessed 28.08.2023).

8. Adelaja, A., George, J. (2021), "Food and Agricultural Security: An Introduction to the Special Issue", vol. 13(21), 12129; Available at: <https://doi.org/10.3390/su132112129> (Accessed 28.08.2023).

9. FAO. (1996), "World Food Summit-Final Report-Part I"; FAO, Rome, Italy.

10. M., Gibson. (2012), "Food Security-A Commentary: What Is It and Why Is It So Complicated? Foods", vol. 1, 18.

11. FAO. (2006), Food Security: Policy Brief, FAO, Rome, Italy.

12. FAO; IFAD; UNICEF; WFP; WHO. (2020), The State of Food Security and Nutrition in the World 2020, Transforming Food Systems for Affordable Healthy Diets; FAO; IFAD; UNICEF; WFP; WHO, Rome, Italy.

13. Zselezky, L. and Yosef, S. (2014), "Are Shocks Really Increasing? A Selective Review of the Global Frequency, Severity, Scope, and Impact of Five Types of Shocks. In Proceedings of the 2020", Conference Papers 5; International Food Policy Research Institute (IFPRI), Washington, DC, USA.

14. Chub, A.V. (2021), "The current state and development trends of the agro-industrial complex of Ukraine", Classical private university. Pryazovsky Economic Bulletin, vol. 5(28), pp. 34—43. Available at: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2021/5_28_ukr/7.pdf. (Accessed 28.08.2023).

15. Minagro. (2022), "Overview of food security and policy in Ukraine", Available at: https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/Food-availability-and-policy-Ukraine_issue2_ua-1.pdf. (Accessed 28.08.2023).

16. Agropolit. (2022), "State support for the agricultural sector for 2022 — directions of the aid program and the amount of compensation", Available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/933-derjpidtrimka-apk-na-2022-rik> (Accessed 29.08.2023).

17. Proshchalykina, A. M. (2017), "Foreign experience of state support of small agrarian business entities and possibilities of its application in Ukraine", Agrosvit, vol. 24, pp. 9—14. Available at: http://agrosvit.info/pdf/24_2017/3.pdf. (Accessed 29.08.2023).

18. Novytska, I. (2021), "A scientific-theoretical approach to managing the promotion of organic products", vol. 3 (82), pp. 84—90. Available at: [https://doi.org/10.26906/EiR.-2021.3\(82\).2370](https://doi.org/10.26906/EiR.-2021.3(82).2370) <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2370>. (Accessed 31.08.2023).

19. O. Obolenskyi and other. (2021), "An influence of foreign investments on the development of organic production in Ukraine", Scientific magazine "Economy and Region", vol. 4, pp. 6—11. Available at: <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2472/1940>. (Accessed 30.08.2023).

Стаття надійшла до редакції 11.09.2023 р.